

Harminchárom év, egy pillanat

A magyar forradalom évfordulós eseményeinek koordinálására létrehozott Október 23-a Bizottság rendezvényére 1989. október 23-a estjén került sor a Kossuth Lajos téren. Az ellenzéki ünneplők oda tértek vissza, ahol délelőtt Szűrös Mátyás kikiáltotta a Magyar Köztársaságot. Az esti, a történetírásban kevésbé emlegetett eseményen „Szabadság! Függetlenség” feliratú molinó előtt '56-osok mondtak beszédet. Üzeneteiket először fogalmazhatták meg szabadon, hitet téve az évtizedekig elhallgatott szabadságharc tisztasága mellett. Az Országház elé a mintegy százezresre becsült tömeg három helyszínről a Corvin köztől és a Magyar Rádiótól; a Műegyetemtől és a Bem tértől; a valamint a Hősök terétől. A beszédek elhangzása előtt, a nemzeti szolidaritás gesztusaként a Kossuth téren összegyűltek spontán Tőkés László temesvári református lelkész nevét kezdték skandálni, majd a Székely Himnuszt énekelték. A résztvevőket az Október 23-a Bizottság nevében Bereczki Vilmos köszöntötte. A kulturális műsorban olyan művek hangzottak el, mint Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* (a költő saját hangján, hangszalagról), Tamási Lajos *Piros a vér a pesti utcán* (Vass Gábor tolmácsolásában), Petri György *Nagy Imréről* (Vallai Péter) című verse. Bibó István november 4-ei *Kiáltványát* Ferenczy Csongor, Kósa Pál halálraítelt búcsúlevelét pedig Szélyes Imre olvasta fel. Az alábbiakban szöveghűen, a Magyar Televízió felvételei alapján közöljük a felszólaló '56-osok (Fónay Jenő, Obersovszky Gyula, Krassó György, Wittner Mária, Rácz Sándor) „első szabad október 23-án” fogalmazott, az elmúlt évtizedek során érlelt és addig ki nem mondható gondolatait. A beszédek mellett közöljük az ünnepre még ekkor sem hazaengedett Pongrátz Gergely levelét.

Fónay Jenő: Legyen október 23. nemzeti ünnep!

Drága Testvéreim! Magyarok!

Harminchárom évi keserves menetelés után ma újra itt vagyunk a büszke falak előtt. Hála a magyarok Istenének, aki megengedte, hogy mi, az akkori résztvevők, megerősödve lányainkkal és fiainkkal, ma újra itt lehetünk, újra követelhetünk!

Az ezernyi fáklyaláng talán mártírjaink emlékére ég. Akkor az újságfáklyák lángjainál Nagy Imrét követeltük a kormányba. Ma '56 igazságával azt követeljük, hogy a ma kihirdetett Magyar Köztársaság a nép boldog, független állama

legyen, de ne csak papíron, hanem a valóságban is.

Ők azt kívánják tőlünk, hogy a mai nap legyen a nemzeti megemlékezés napja. Mi harminchárom évig emlékeztünk. Emlékeztünk a börtönrácsok mögött, emlékeztünk elnémítva évtizedekig, és emlékeztünk tavaly is, amikor még meg kellett elégednünk a halkan kimondott igazságokkal.¹

¹ 1988. október 23-ára az ellenzéki csoportok köztéri megemlékezést kívántak szervezni a forradalomról. Az emlékező felvonulást a hatalom először engedélyezte, majd két nappal a tervezett esemény előtt betiltotta, és karhatalmi fellépéssel fenyegette meg az esetleges résztvevőket. A szervezők válságstábja hosszú vitát folytatott, végül először az MDF külön, majd a másik négy szervező – Bajcsy-Zsilinszky Baráti Társaság, FIDESZ, Szabad Kezdeményezések Hálózata, Történelmi Igazságtétel Bizottsága – is

De mi mindig ki mertük mondani halálba küldött legjobbaink utolsó szavait: „Éljen a szabad, független Magyarország!” Amivel Nagy Imrétől a legfiatalabb Mansfeld Péterig egyformán búcsúztak tőlünk, örökül hagyva utolsó akarataikat életük utolsó útján. Harminchárom év kellett, hogy e vastag falakon belül is meghallják a kiáltást. Pedig ezeket a szavakat '56. október 23-a fénylő csillaga világította, s ők rajzolták fel az égre, figyelmeztetve az egész világnak. Ezt a jelet ma is büszkén valljuk magunkénak, mert felébresztettük vele az alvó világot. És újra mi ébresztettük fel, magyarok.

Nagyszerű érzés volt akkor magyarnak lenni. Érezni és tudni az egész világ szívdobbanását, hogy velünk vannak. Ma is ezt kellene éreznünk. Számunkra a mai nap mégsem ad teljes megnyugvást. Hiába hoztunk létre társadalmi Október 23-a Bizottságot, hiába tűztük ki célul, hogy október 23-a nemzeti ünnep legyen, még mindig a fenntartással, ellenállással kell szembenéznünk. Ők a mai napot a „nemzeti megbékélés”, a „nemzeti emlékezés” napjává minősítik.² Kénytelen vagyok hát

annak tudomásulvételét kérte a támogatóktól, hogy a tervezett megemlékezésre – a kormányzat merev magatartása miatt – nem kerül sor. Néhányan mégis az utcára vonultak, a Jurta Színházban pedig a Forrás Kör művészei műsorral, Mécs Imre pedig beszéddel tisztelgett a hősök előtt. Bővebben: Szilágyi Sándor: Tétova elszántak, elszánt tétovák. Megemlékezések a forradalom 32. évfordulóján. *Beszélő*, 1988/3.

² Október 23-a Bizottság: 1989. szeptember 4-én a Bajcsy-Zsilinszky Baráti Társaság, az FKGP, a KDNP, az MDF, a Magyar Néppárt, a POFOSZ és a Recski Szövetség által az október 23-ai megemlékezések koordinálására alakított szervezet. A bizottság egyik fő céljának tekintette, hogy október 23-át nyilvánítsák nemzeti ünneppé. A hatalmi üzenetek már a Nagy Imre-újrateremtést megelőzően is inkább a „nemzeti megbékélés” és a „nemzeti emlékezés” fogalmát kívánták hangsúlyozni. Bővebben erről: Székér Nóra: Záróakkord – nyitószólam. 1989. október 23. a Köztársaság

emlékezni újra. Kényszerít nemcsak '56 igazsága, de a számtalan vastagon szedett felhívás is. Hát emlékezzünk. Innen a Rádióhoz hívtak bennünket a tömeg. A bálvány ledöntéséhez mentek a többiek, és eldördültek az első lövések is, hogy a népfelkelésből forradalom legyen. Ha a felkelt nép akarata nem érvényesülhet – mert golyóval, sortűzzel akarják belefojtani a szót –, akkor legyen forradalom. És visszalóttunk. Mindaddig visszalóttunk, amíg el nem értük a változást. Amíg nem győzött a szent, nagy akarata. És a büszke kommunista Nagy Imre új kormányával márezt a szent akaratot fogadta el, csatlakozott a magyar nép forradalmi kívánságához.

Ez az az igazság, mely 1956. október 23-át a nemzet ünnepévé teszi. Győzött a nép, győzött a pillanatok alatt újjáformálódott, egységes magyar nemzet. Felejthetetlen emlék. És ezért esküszünk, mi, ez a csodálatos emberáradat, hogy október 23-a, a mai nap, számunkra nemzeti ünnep. [Követeljük! Követeljük!] Ez az igazi magyar akarata.

És ha előret tekintünk: ha az '56-os követelések minden pontját magunkénak valljuk ebben az újjáformálódott világban is, akkor bőven van még tennivalónk. Nem lehet vitás, hogy a megbékélés a legnagyobb feladat. Megbékélni akkor, amikor felejteni nem lehet – sajnos nem engednek –, hisz nap nap után találkozunk a megtorlásban elindított és máig fennálló megkülönböztetésekkel, a meghurcolt, fáradt emberek ma is élő keserveivel, az iszonyú különbséggel ember és ember között. A szavaknak van ugyan jelentése, talán célja is, melyet napról napra táplálnak

kikiáltásának napja az MSZMP perspektívájából. *Rendszerváltó Archívum*, 2016/1, 9–25.

belénk. Csak éppen a gyakorlat érkezik csigalassúsággal, s még azt is visszafogják a régi rend akarnokai. A jogtalanul felfelé megkülönböztetett emberek. Ezért kell az egység, a nép hatalmas egysége. Nem pártok sokaságára, az apróra feldarabolt, rengeteg különböző akaratra, a megosztott gondolkodásra. Fogjunk össze újra! Tanuljuk meg keserves múltunk tanulságait! Ne engedjük magunkat megosztani. Ez a mi nemzeti ünnepünk legnagyobb követelése és értékelése.

Legyen elég a sok beszédből, a fárasztó, apró nézeteltérések egyengetéséből. Induljunk el végre a gyakorlat útján. A munka legyen a legnagyobb feladat! Ha volt eredményünk valaha, az biztos, hogy mindig munkánk eredménye volt. És ha megbékélésre szólítanak fel bennünket az állandóan ismétlődő szövegek, akkor bizonyára van kivel megbékélni. S van mit megbocsájtani. Sajnálattal kell azonban innen kijelenteni, hogy egy-két magába néző emberen kívül eddig még soha, senki nem kért bocsánatot. Mi még ma sem tudjuk, kinek, mit kell megbocsájtani.

Megbékélt nemzetről beszélni kétségtelenül nagy feladat számunkra. Az egyetlen lehetőség talán. Tessék hát, kezdjük el. Napjaink egyik legfontosabb feladata, hogy az új gondolatokat párosítsuk össze a szeretettel. Szeressük egymást!

És ahogy 1956 csillaga egyre fényesebben ragyog, itt, a Parlament tetején kialudt az a másik.³

Nem a megbeszélte időben ugyan, de úgy érzem, nem zavar senkit. Október 23-a fénylő csillaga nem a Parlament kupolája tetejét világítja, a mi októberünk csillaga az égen jár.

Odaemelték a budai, pesti és a vidéki srácok, odaemelte a magyar nép szabadságvágya és a világ népeinek megbecsülése. Mert a mi csillagunk megmutatta a világnak azt, hogy elnyomásban, a gondolat rácsok mögé zárásával nem lehet élni.

A mi csillagunk az égről békét, békességet világít és sugároz. Ezt kell, barátaim energiánkkal táplálni. És ha ez a mi 1956-os forradalmunk most, a békés forradalommal győzni fog, akkor nyugodtan nézhetünk jövőnk elé. Akkor a társadalom, a nép, igaz, nagy áldozattal, de elérte nagy célját.

Éljen nemzeti ünnepünk, október 23-a! És éljetez Ti, magyar testvéreim, bátor és igaz népünk, aki ünneppé emelte!

Istenünk, áldd meg a magyart!

Obersovszky Gyula: Évtizedekig tankokkal "védték" tőlünk saját szabadságunkat

Barátaim!

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy hosszú, évtizedekig tartó némaság után ismét megszólalhatok, és éppen ezen a gyönyörű napon. Bizonyára meglepő lesz, amit mondok, mert nem lesz benne panasz, sóhaj, sorsunk kilátástalanságán való kesergés. Azon kevesek közé tartozom ugyanis, akik számára az élet nem siránkozásra, hanem tettekre való. Még az akasztófa árnyékában is arra.

³ Mivel a vörös csillagot október 23-áig, rövid határidőn belül leszerelni nem lehetett, ezért egyelőre csak „az üzemen kívül helyezésről” döntöttek, a világitást biztosító műszert megsemmisítették. Uo.

Rabtársaim ma is gyakorta citálják akkori szavaimat: „túléljük, ha beledöglünk is”.

És lám, csakugyan túléltek. Túléltem. Sokáig a magam számára is hihetetlenül, hiszen én ezt az ominózus mondást nem úgy gondoltam, hogy a valóságban maradok, maradunk életben, hanem eszméinkben, tetteinkben. Még ma sem hiszem egyértelműen élőnek magamat, még ma sem hihetem, hogy testben is túléltem mindazt a szörnyűséget, amit azok az apró és még apróbb, ostoba és még ostobább, lapospislogású és még laposabb pislogású keresztes lovagjai a 20. századi inkvizíciónak ránk mértek, elszabadult indulataikat jognak álcázva. Hiszékeny alkat vagyok. Hiszékeny arra, hogy az ember jóra, tisztességre született. Arra, hogy ne ölje meg társait, mint a kannibálok, különösen, mert nem is eszi őket. Már-már gyilkosaimról is azt hittem, hogy megjavultak: rájöttek a tévedésre, korrigáltak. Tévedtem. Igaz, hogy végülis lekerültem az akasztófáról, ám korántsem azért, mert a hatalom tábolyultjai magukba szálltak, hanem kizárólag azért, mert néhány nagyszerű ember – köztük Faludy György költő barátom, Ignotus Pál, Arthur Koestler és mások⁴ – odaát, abban az „antihumanizmusoktól agyonrohasztott világban”, rájött,

⁴ Obersovszky Gyula író-újságíró és Gáli József író – a Tóth Ilona-perbe bevonva – másodfokon „államrend elleni szervezkedés vádjával” halálra ítélték. Az ítélet általános döbbenetet váltott ki Nyugat-Európában, megmentésükre komoly nemzetközi akciók szerveződtek. A magyar emigránsok – köztük a felsoroltak – nagy szerepet játszottak a nyugat-európai értelmiség felvilágosításában. Ignotus Pál akkor a Magyar Írók Szövetsége Külföldön szervezet elnökeként, Faludy György az *Irodalmi Újság* főszerkesztőjeként tevékenykedett. A Faludy György tudósítása szerint kulcsfontosságú kapcsolatot Bertrand Russell-lel a szintén magyar emigráns Arthur Koestler szolgáltatta. Bővebben: Faludy György: Szabadságheg. *Forrás*, 2000/9, 29–34.

hogy a maffiózók ellen csak a saját eszközeikkel lehet harcolni. Kontramaffiozításba fogtak. Mindenekfelett azért volt érdemes életben maradnom, hogy levonhassam az élet legszebb tanulságát, nevezetesen, hogy nem olyan nagy dolog, ahogy a gyávák igyekeznek beállítani. Az élet kizárólag úgy nagy dolog, ahogy a bátrak beállítják. Némileg köznapibb nyelven: szabadon és büszkén.

Öröm számomra, hogy egyre több jó tartású emberrel találkozom. Olyanokkal, akik nemrég még úgy hordták a fejüket, mint egykori császári tisztek a csákójukat audiencián. A nyakukra került. Nem is mutogatnak folyton fölfelé, mint Ortutay Gyula⁵ tette egyik találkozásunkkor azt jelezve, hogy miért nem mehet valami. Én meg néztem az ujja után. Az Isten tiltja?! Már azon se kövülnek meg, ha elmondom, miért nincsen útlevelem mind a mai napig a 20. században, Európa közepén. Mert nem kérnek meg rá, hogy ad hassanak! Hogy kik? Természetesen a miniszterelnök, de legalább a belügyminiszter. Elég sokat tettem ahhoz, hogy emelt szinten kérjenek elnézést tőlem, különösen miután emelt szinten tapostak elemi jogaimba.

Az én feladatomban különben is nehezebb az övéknél, mert nekik csak a hivatalt kell átvinni – egykori jó barátom, Nagy László szép sorait némileg módosítva – a „túlsó partra”, nekem az emberi tartást, büszkeséget. Várják a jobb sorsra érdemes fiatalok, hitem, bizakodásom legmegnyugtatóbb alanyai. Remélem, hogy várják. Ők meg kell,

⁵ Ortutay Gyula (1910–1978) néprajzkutató, politikus. 1943-ban belépett a Független Kisgazdapártba, de 1945-től a Magyar Kommunista Párt titkos tagja is volt. Az FKGP-n belül a kommunistákkal való szoros kapcsolat híve. 1947 és 1950 között vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1948-tól az FKGP társelnöke. 1957 és 1964 között a Hazafias Népfront főtitkára.

hogy értsék, amit mondok, mert én is jól megértem őket. Már Orbán Viktor barátomat is jól értettem a kandelláberek lobogásában június 16-án.

Hogyne értettem volna, hiszen mintha csak elhagyott, még inkább ellopott magamat kaptam volna vissza váratlanul?! Honnan jöttek ezek a szép fiatalok? Hiszen nemrég még csupa KISZ, csupa maszat, csupa laposság és jellegtelenség volt minden! Csupa epigonizmus, kukacot képző alázat. Azt mondták: apolitikus és túlzó volt Viktor barátom. De hát az Istenért, mikor legyen valaki apolitikus és túlzó, ha nem huszonéves korában?!

És mikor legyen több joga ehhez? Csak kis(z)szerűen, hason csúszva szabad apolitikusnak lenni, állva nem? Különben sem értem, miben volt apolitikus. Leginkább abban, hogy kikívánta hazánkból a megszálló csapatokat! [*Ruszkik haza! Ruszkik haza!*]

Azóta már Moszkva is ezt teszi. Moszkva lassan jobban egyetért a hazafiúi kifogással, mint tulajdon „hazafiaink”, akik velük, a megszállókkal, tankjaikkal védették függetlenségünket. És hogy biztosabban álljanak a hernyótalpukon, megtámogatták őket némi hazai segítségnyújtással. Mellékesen a munkásság őrzésére is kiválóan bizonyultak, hogy ki ne nyithassák a szájukat. Micsoda pamfletje korunknak, karikatúrája annak az idomtalan hatalmi konstrukciónak, ami itt létrejött! Igen, Moszkva ma már progresszívebb hazafiak elképzeléseinket illetően, mint azok a „hazafiak”, akik a haza sorsát intézték. Váljon dicsőségére Moszkvának! Jól eső érzéssel tekintek Moszkva felé. És gyönyörű kimondani – és hallani az én számból –, hogy szorítok Gorbacsovért, akinek végre sike-

rült megforgatnia az áporodott légtereket, elúzni a vénség és a reménytelenség visszajáró kísérteteit. Szorítok érte, és félttem – nem öncélúan. Ma már pontosan tudom, hogy ezen a diónyivá zsgorodott világon minden összeér. Csak illúzió addig a mi szabadságunk is, amíg Moszkva nem szabad.

Mi több: ha egészen más értelemben, de szorítok Washingtonért is. Bush elnök úrnak ugyan nem volt szerencsém megszorítani a kezét – akadtak erre „hivatottabbak”, múltjukkan „méltóbbak” –,⁶ annak azonban nem szalasztom el most kínálkozó lehetőségét, hogy legalább elődjének, Ronald Reagannek – ha csak képzeletben, visszamenőleg is – meg ne szorítsam. Felbecsülhetetlen érdeimeiért abban, hogy kezd valami dallam térülni a világra. Énekelhető, ezekre a ki tudja, milyen isteni szándéktól duplán-triplán sorsüldözte keleti térfelekre is átható dallam. Meggyőződése, ha ők ketten állanak a világ dolgait végső soron meghatározó két nagyhatalom élén, nem úgy alakulnak dolgaink, ahogy alakultak. De hát nem ők álltak, de hát úgy alakultak, ahogy alakultak. Ezen – mondom ma már – kár siránkozni. A történelem majd helyére rakja dolgainkat. Hogy hogyan? Könnyen felelhet erre mindenki, aki elhiszi, hogy a tisztességnek nincs két ága. És ha az ember azt az egyet megtalálja, mennie kell vele. Mert a történelem is csak arra mehet, különösen, ha olyan sodrása van, mint annak a gerinc-egyenestítő csodának, amit ma már

⁶ George H. W. Bush 1989. július 11-e és 13-a között járt Magyarországon. A Kossuth téren óriási viharban, nagy tömeg előtt beszélt, másnap Grósz Károlyval, Nyers Rezsővel, Németh Miklóssal és Pozsgay Imrével, valamint Mark Palmer nagykövet rezidenciáján ellenzéki vezetőkkel találkozott. Bush elnök munkásságáról bővebben: *Európa szerencséje. George H. W. Bush, az USA 41. elnöke.* Szerk. Schmidt Mária. Budapest, XX. Század Intézet, 2012.

büszkén hívhatunk magyar forradalomnak, népfelkelésnek, szabadságharcnak.

Engem a sodrás éppen innen sodort magával. Itt indult - mindössze néhány sarokkal lejjebb - aktív forradalmi szereplésen - kevéssel azután, hogy Nagy Imre ezen az erkélyen, melyre most is nagy megilletődöttséggel tekintek, elmondta emlékezetes szavait - a Kossuth Nyomdában. Ott diktáltam szedőgépre a magyar nép követeléseit, hogy miként jutottam az emeleti szedőterembe, máig sem tudom, mert a nyomda bejárata természetesen zárva volt előttünk. Repültem talán. Valami élő

létrára emlékszem, irgalmatlan ingadozásra, kezekre, fejekre. Igen, itt indult el az a sodrás, az a csodálatos eufória, ami tartott egészen az akasztófáig. Másnap útjára indítottam a forradalmi ifjúság lapját, az Igazságot. Aki nem hiszi az igaz szomját, azt kellett volna látnia: azt a mámort, azt az önkívületet! Azokat az egymás kezéből apró darabokban tépett lapokat. Hogyne élt volna eufóriában az, aki benne élt az eseményekben?! Az eseményektől távol élő világ is eufóriában élt. Egyszerre, egy időben zúgatta meg valamennyi harangját, mint a nándorfehérvári győzelem után évszázadokkal előtte. Mintha akkor is valamifajta barbárságtól mentette volna meg a világot üzött, vágott, szomorú kis népünk. Szomorú - mondom, és szomorú, hogy ezt kell mondanom, pedig büszkének és vidámnak kellene lennie tehetsége, esze, bátorsága, életrevalósága örömén, tudatán feltétlenül. Különösen egy ilyen mámoros, gyönyörű napon, a megkésített - ám semmiképpen sem elkésített - győzelem napján.

Krassó György szimbolikusan viszsanevezi a Münnich Ferenc utcát Nádor utcára. 1989. július.
Forrás: Fortepan, képszám: 60438 / Philipp Tibor adományozó.

Krassó György: Kommunizmus és magyarság nem összeegyeztethető

Elvtársak! [*FüTTY, kiabálás*]

- így kezdte a beszédét harminchárom évvel ezelőtt, itt, ezekben a percekben a jó szándékú veterán politikus, aki azt hitte és remélte, hogy a kommunizmust össze tudja egyeztetni a magyarsággal. Nem vagyunk elvtársak - harsogta vissza százezer torok -, magyarok vagyunk!

Ezekkel a szavakkal, ezzel a meg nem békéléssel kezdődött el 1956. október 23-án, itt, ahol most állunk, a magyar nép századunkban egyedülálló, könnyeztetően tiszta, becsületos és győzedelmes, majd legázolt forradalma és szabadságharca. A magyarság azt mondotta, hogy elég volt. Elegünk volt az önkényből, a jogtiprásból, elegünk volt az orosz megszállásból! [*Elég volt! Elég volt!*]

„Esküszünk, esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk”. Így esküdött felemelt ujjakkal itt százezer ember, aki nem hitt abban, hogy a kommunizmus összeegyeztethető a magyarsággal. Ezen a napon, ezekben a pillanatokban jött létre az a kivételes, elszánt nemzeti egység és összefogás, amit olyannyira kívánt és kíván azóta is a hatalom. De nem velük, hanem ellenük! A zsarnokság és az idegen megszállás ellen, az ország szabadságáért és függetlenségéért, jobb jövőjéért! Azt mondták, hogy nem is történt meg soha. Azt mondták, hogy ha megtörtént, másképpen történt. Azt mondták, nem is emlékezünk már rá. Azt mondták, elfelejtettük. Azt mondták, megtagadtuk. Azt mondták, nem is mi voltunk. Azt mondták, azt hitték, azt szerették volna hinni: hogyha legéppuskáznak, ha összetörik a csontjainkat, ha bitófára

küldenek, ha három méter mélyre ásnak, akkor többé fel nem támadunk. Tévedtek.

Harminchárom év telt el. Ennyi telt el? Egyetlen pillanat sem. Minden évben összejöttünk, titokban, üldöztetve, zárt ajtók mögött is, ezen a napon, a népfelség ünnepén. És összegyűltünk ma is, százezren. Nem kivezényelve, nem a hatalom, hanem a szívünk parancsára. És ma is változást akarunk. Ma is szabadságot követelünk. Ma is hazánk függetlenségéért szállunk síkra. Ma is éhezünk a kenyérre és az igaz szóra.

Ma is hinni és remélni szeretnénk, mint azon a másik októberi tavaszi napon, és ma sem hiszünk azoknak, akik mindig is becsaptak minket. Az ősi mitológiában életünk fonálát párkák fonják, szövik és vágják ketté. Nekünk nincsen beleszólásunk abba. De néha, talán csak egyszer egész életünk folyamán, kezünkbe kapjuk a fonalat, és magunk dönthetünk arról, mi történjék velünk. Így van ez a népek életében is. A magyarság harminchárom évvel ezelőtt élt a lehetőséggel. Nem törődött a párkákkal, a nagy- és kishatalmak üzletelésével. Kezébe vette sorsát, és történelmében már nem először olyan tetteket vitt véghez, amelyek az egész világnak visszaadták az értelemben és a szabad akarral felruházott emberbe vetett hitét. És visszaadták a keleten és nyugaton is lejáratott eszmékbe, a szabadság, az egyenlőség, a testvériség eszméibe vetett hitet is. És megmutatták tisztán, megalkuvásmentesen Kelet- és Közép-Európa minden elnyomott, letaposott nemzetének közös akaratát, vágyait, törekvéseit. Ma ismét sorsforduló előtt állunk. Ma ismét azt mondják nekünk: legyünk türelemmel, majd mindent elrendeznek helyettünk és nélkülünk. Ma ismét azt mondják ne-

künk: bízzunk a vörösről piros-fehér-zöldre átmázolt hatalomban és az egyezkedéseiben. Azt mondják: legyen ez a nap a „nemzeti egység”, a „nemzeti megbékélés” napja. Egység és nemzeti megbékélés? Kikkel? Hóhérainkkal, megszállóinkkal? Köpönyegforgatókkal? Báránybőrbe bújt farkasokkal, akik még a minap is gyaláztak, üldöztek bennünket? Kisstílú, ügyeskedő politikusokkal, akik a népre hivatkoznak, de minden nap kijátsszák a nép akaratát? Hamiskártyásokkal, akik jogállamról beszélnek, de csalárd, leosztott lapú választójogi törvényt fogadtatnak el illegitim parlamentjükkel? Kiskirályokkal, akik miatt ma is félelem tölti el az ország lakosságát, és akik miatt a demokratikus ellenzéki mozgalom régi, radikális résztvevőinek e pillanatban is ülősztrájkot kell folytatniuk a Belügyminisztérium épülete előtt, polgári jogaikért? Az emberi szenvedésre érzéketlen bürokratákkal, akik csódba vitték az országot, és akik miatt milliók jutnak napról napra mélyebb és egyre kétségtelen nyomorba? Akik miatt le kell gyilkolni még meg sem született kis magyarok százezreit, és akik miatt idősek, nyugdíjasok kinyitják a gázcsapot, mert nem képesek számláikat kifizetni? Nem, velük nem!

De béküljünk meg mi egymással! Tegyük félre kicsinyes ellentéteinket! Legyünk együtt úgy, ahogyan harminchárom évvel ezelőtt voltunk. Lépjünk szövetségre az önkény és a nyomor ellen, a szabadságunkért, a függetlenségünkért, a dolgozó ember és a joguralmáért folytatott küzdelmünkben és eltökéltségünkben. Legyen bizodalomunk egymásban és kérjük szomszédainkat, észak és dél, kelet és nyugat országait, hogy segítsék, és ne nehezítsék a magyar nép országépítését, azt az új honfoglalást, amit csak 1956

forradalmi eszményeire lehet alapítani, és amiért a magyar fiatalság annak idején a vérért adta.

De most, amikor könnyes szemmel, meggyötört szívvel és égő gyertyákkal emlékezünk rájuk, a legyilkoltak, felakasztottak ezreire, és velük együtt a börtönbe vetettek tízezreire, és a hazájukból elüldözöttek százezreire, mégsem a múlt előtt tisztelgünk csupán, hanem a jövő, az új magyar október előtt is tisztelgünk, amelynek képviselői itt élnek közöttünk. Mert sem sortüzekkel – mint 1956. október 25-én itt, az Országház előtt –, sem az Ország Házán belüli jogtalan jogalkotással, sem átfestett cégtáblákkal, üres és őszintétlen szólammal nem lehet, vagy csak ideig-óráig lehet feltartóztatni Petőfi Sándor szavainak újbóli és újbóli bebizonyosodását: „Habár felül a gálya, / és alul a víznek árja, / azért a víz az úr.”

A fegyveres erőszakhoz fordulónak és a hatalmukat átmenteni kívánó cinikus percembereknek még a nevét is régen el fogják már feledni akkor, amikor az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc elporladt hőseit még mindig emlékezetében tartja és tisztelettel övezi majd a világ.

Mi pedig, drága barátaink, imádkozzunk a Mindenhatóhoz: „Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma, és bocsásd meg a mi vétkeinket, [...] és szabadíts meg minket a gonosztól! Ámen.”

Wittner Mária: A Nép nevében

Honfitársaim! Kedves Bajtársaim!

Akkor is ilyen gyönyörű volt az a nap, harminchárom évvel ezelőtt. Amikor Sztálin és Rákosi gyilkos diktatúrája ellen egy spon-tán nemzeti forradalom tört ki

hazánkban. Akkor tiszta szívvel hittük, hogy sikerül lerázni magunkról ezt a testet-lelket sorvasztó zsarnokságot. Hittünk harcunk tisztaságában. Hittünk egy szebb, magyar jövőben. Hogy ez nem így történt, nem rajtunk múlt. Hitünket lánctalppakkal tapaszták hazánk földjébe, és a hatalom Nerói mindent elkövettek, hogy a szabadság gondolatának még a csíráját is elfojtsák bennünk. Sok honfitársunk vált hazátlanná. Ránk, az itthon maradottakra, a kegyetlen megtorlás évei következtek nemre, korra való tekintet nélkül. Sok bajtársunkat kísértük utolsó útjára lélekben, és gyászoljuk őket ma is. Victor Hugo *Nyomorultak* című könyvében van egy csodálatos, nagyon igaz mondás: „A halál az Isten dolga. Mi jogon nyúlnak emberek ehhez az ismeretlen valamihez?” Sokszor jut eszembe ma is. Hajdan, amikor a kisebbik gyermekem születését vártam, az orvosom mondta a következőt: a világ legcsodálatosabb dolga életet adni, irigylem a nőket, mert csak ők képesek erre a csodára.

Édesanyák, most hozzátok szólok! '56-ban és az azt követő években nagyon sok fiatal áldozta életét és szabadságát egy szebb, magyar jövőért, azért, hogy az utódok egy szabad, semleges, független, demokratikus hazában élhessenek, emberhez méltón. Ne fenyegetse őket sem bitó, sem börtön politikai nézeteik, hovatartozásuk miatt.

Nekünk, anyáknak ma az a kötelességünk, hogy erkölcsös, jó hazafiakat neveljünk népünk és hazánk boldogulására, hogy nekik soha ne kelljen megismerni a terrort, és ne kelljen ilyen verset faragni, mint amelyet beszédem befejezéseként elmondok Önöknek, tisztelettel.

„A NÉP NEVÉBEN”

*A Nép nevében ítéltetek
- mondtátok ti.*

*A Nép nevében küldtetek halálba
a Nép fiait.*

*A Nép nevében kreáltatok
hazug vádakat,*

*A Nép nevében mondtátok komoran
- halál, halál, halál,*

*s a boldogtalan Nép megtört
szívvel siratta megölt fiát.*

*Ki volt hát a Nép,
kérdem tőletek?*

Kinek nevében ítéltetetek?

Rácz Sándor: Tartalommal megtöltteni a szabadságot

Tisztelet Néked magyar népem, ki elviselted a szörnyű évtizedeket! Dicsőség Néked Budapest, a hős város! Köszönöm Néktek, magyar édesanyák, hogy a rettenet éveiben is képesek voltatok hősokeket nevelni a világnak.

Harminchárom évvel ezelőtt fegyveresek innen, ebből az épületből vittek el. És a mi Istenünknek hála, harminchárom év múlva visszajöhettek ide közétek, hogy újra, örökre hitet tegyék a magyar nép szolgálata melletti elkötelezettségéről.

1956-ban ezen a téren kétszázezer ember kiáltotta: „Nem vagyunk elvtársak!”

De nem ebbe remegett bele a kommunista világ, hanem abba, amikor a szovjet fegyverek illetéktelenül és jogtalanul beleavatkoztak magyar hazánk belügyeibe 1956. október 23-án éjjel. De amikor

a budapesti falak leomlottak, és maga alá temették a magyar ifjúság álmait, egyben maga alá temették azt az emberidegen ideológiát is, amelynek azóta sincs helye szerte a világon. [*Ruszkik haza! Ruszkik haza!*]

Most pedig azt kell idéznünk gondolatunkban, hogy Budapest utcáin minden sarkon egy tábornok, egy hős állt ezekben az órákban, és amikor a leghatalmasabb fegyveres erő rátámadt szegény hazánkra, a pesti srácok megtalálták a módját annak, miként kell háromszor arra kényszeríteni a Vörös Hadsereget, hogy fegyverszünetet kérjen tőlük.

És amikor az árulások következtében elnyomorodott a forradalom, a munkásság vállalta föl a történelmi idő parancsát, hogy helytálló politikai magatartással az élvonalba álljon. Ennek a magyar munkásságnak voltam és vagyok ma is a vezetője.

Nem volt más erő november 4-e után, csak a munkástanácsok, amelyek szemébe mondták Kádárnak és a szovjet megszállóknak, hogy nem lehet igazuk, csak a magyar népnek, csak a forradalomnak lehet igaza.

Harminchárom év után itt, most Ti bizonyítjátok ezt a tételt. Hálát adok az Istennek, hogy megérhettem, hogy a szemetekbe nézhetek, mert itt, ezen gyertyafények mellett újra látom, hogy a magyar jövőre lehet építeni. Bennetek van a magyar jövő, nem a keleti meg a nyugati segítségben, hanem bennetek, a magyar gyökérben!

És ha igaz a szó, ami ma elhangzott: Magyar Köztársaság, akkor a kötelességünk az, hogy ezt úgy töltsük meg tartalommal, hogy a világ azt elfogadhassa, és a mi jövőnk valóban szabad Magyaror-

szág legyen. Úgy legyen! [*Ruszkik haza! Ruszkik haza!*]

Most gyűjtsuk meg azt a szál gyertyát, ami hitünket fogja erősíteni, és világítani fogja előttünk azt a jövőt, ami felé ma elindul ez a nemzet.

Pongrátz Gergely levele a Kapunak⁷

Kedves Főszerkesztő Úr!

1989. október 11-én a *Magyar Nemzet* megkérdezte: „Hazajöhetnek-e a száműzetésbe kényszerült 56-os felkelők?”⁸ A feltett kérdésekből és a rájuk adott válaszokból (hogy rövidre fogjam levelem) csak egyet szeretnék kiemelni. Az utolsót, pedig a többit is lehetne kommentálni!

„Az ünneppsorozat megszervezésére alakult Október 23. Bizottság tiltakozását készül kifejezni, hogy a tervbe vett megemlékezések egyik szónoka, a Corvin köziek egykori parancsnoka, Pongrátz Gergely – értesüléseik szerint – sem júniusban, sem most nem kapott vízumot. Mi az igazság?”

A választ Havasi Béla külügyminiszter-helyettes a következőkben foglalta össze: „A Pongrátz fivérek közül júniusban ketten kértek vízumot a New York-i konzulátusunkon, s annak rendje és módja szerint meg is kapták azt. De furcsa módon, egyikük sem élt az utazás lehetőségével. Most viszont – ismereteink szerint – egyelőre nem jelezték jöveteli szándékukat. Ha érdeklődni fognak külképviseletünkön, akkor közük velük, hogy ha amerikai útleve-

⁷ Pongrátz Gergely nem kapott vízumot. *Kapu*, 1989/12, 43–44.

⁸ (k. b.): Hazajöhetnek-e a száműzetésbe kényszerült 56-os felkelők? *Magyar Nemzet*, 1989.10.11. 5.

lük van, ugyanolyan feltételekkel utazhatnak Magyarországra október 23-a alkalmából, mint bármely más amerikai állampolgár.”

Havasi Béla külügyminiszter-helyettes szerintem nem hazudik (mert azt nem illik mondani), de téved, mint ahogy azt a két mellékelt fénymásolat bizonyítja. „Tisztelt Pongrátz Úr! Hivatkozva 1989. április 10-i beutazási ügyével kapcsolatos felülvizsgálati kérelmére, tájékoztatom Önt, hogy ügyét az arra illetékes hazai hatóságok megvizsgálták, s döntésük alapján továbbra sem utazhat a Magyar Népköztársaság területére. New York, 1989. július 19. Tisztelettel: Dr. Bányász Zoltán alkonzul.”

Andris öcsém másodszor kért vízumot, s ezért küldték el „felülvizsgálatra az arra illetékes hazai hatóságok”-nak. Amikor 1989. április 10-én kért vízumot, arra gondolt, hogy a „Nagy temetésen” is „OTTHON” lesz. Az elutasítást csak június 19-én kapta, tehát még a temetésre sem engedtek HAZA mindenkit. Így az sem igaz, hogy „aki kért, kapott vízumot”! Pedig az öcsém csak 17 éves volt a forradalom idején, és most a gyermekeinek akarta megmutatni „HAZÁNKAT”.

Ödön bátyám is a New York-i konzulátuson kért vízumot, de mivel nem volt érvényes amerikai útlevele, azt mondták, hogy utazzon el Bécsbe, ahol a konzulátuson várni fogja a vízum. A bécsi főkonzul többször telefonált Budapestre az „illetékes magyar hatóságnak”, de minden alkalommal elutasító választ kapott. Ödön ezt írásba kérte és kapta.

„Tisztelt Pongrátz Úr! A New Yorkban benyújtott vízumkérelmé-

re hivatkozással értesítem, hogy az illetékes magyar hatóság beutazását nem engedélyezte. Bécs, 1989. július 12. Tisztelettel: dr. Bíró János főkonzul.”

Tehát döntse el más, hogy Havasi Béla külügyminiszter-helyettes téved-e vagy hazudik.

Ami engem illet, én sohasem kértem és sohasem fogok kérni vízumot. Nem akarok „ugyanolyan FELTÉTELEKKEL utazni Magyarországra október 23-a alkalmából” és más alkalomból sem, „mint bármely más amerikai állampolgár”. Én nem Magyarországra, hanem „HAZA” akarok menni! Amikor mint diák vagy agronómus vidéken tanultam vagy dolgoztam, sohasem kértem engedélyt édesapámtól, hogy hazamehettek-e, mert akármikor „toppantam a kis szobába”, mindig szeretettel fogadtak. Tehát csakis ilyen „FELTÉTELEKKEL” megyek „HAZA”!

Talán most már elérkezett az ideje, hogy nemcsak én, hanem minden „száműzetésbe kényszerült” MAGYAR vízum és engedélykérés nélkül mehessen „HAZA”. Ne a havasibélák döntsenek egy ilyen fontos kérdésben, hanem a HONATYÁK! Remélem, lesz egy olyan bátor képviselő, aki ezt a kérdést felteszi szavazásra a magyar parlamentben! És azt is remélem, hogy nem lesz elutasító a válasz!

Tudom, hogy előbb-utóbb „annak rendje és módja szerint” HAZA-megyek. Mit számít egynéhány nap vagy hónap a 33 éves keserves száműzetés után? Az viszont igaz, hogy ez a legnehezebb! De kivárom!

Hazafias tisztelettel:

Pongrátz Gergely